

MÜASİR DÖVRDƏ AZƏRBAYCAN NƏŞRİYYAT SİSTEMİNDƏKİ
ÇAP TEXNOLOGİYALARI

ABASOVA L.Q.

Bakı Dövlət Universiteti
Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi
kafedrasının müəllimi

Məqalədə bu gün respublikamızda fəaliyyət göstərən poliqrafiya müəssisələrinin sayı haqqında dəqiq məlumat verilir. Məqalədə, ölkəmizdə nəşriyyat və mətbəə sistemində istifadə olunan çap avadanlıqlarından bəhs olunur. Həmçinin burada çap avadanlıqlarının ayrı-ayrılıqda quruluşu haqqında da məlumat verilir. Ümumilikdə, məqalə müasir dövrdə Azərbaycan Respublikasında yaradılmış çap mərkəzlərində istifadə olunan çap texnologiyalarına həsr olunmuşdur.

Açar sözlər: texnologiya, poliqrafiya, çap avadanlıqları, kağız formatı, istehsal, ofset, rəqəmsal, dizayn, kitab.

Ümumiyyətlə, tarixə nəzər salsaq respublikamızda 1970-ci illərdən mətbəələrin avtomatik poliqrafiya avadanlıqları ilə təchiz olunmasına xüsusi diqqət verilmişdir. Belə ki, N-14 markalı xəttökən, AMŞ markalı şriftökən nabor maşınları, PRK-2 rotasiya, PD-3, "Viktoriya", PS – 3A çap maşınları, basma vərəqlərini yığan, kitab blokunu cildə geydirən, basma vərəqlərini bükən və sapla tikən maşınlar qurulmağa başlayır.

Bu gün respublikamızda 213 poliqrafiya müəssisəsi fəaliyyət göstərir. Bunlardan 73 dizayn və çap mərkəzi, 5 ixtisaslaşmış çap mərkəzi, 63 mətbəə, 28 nəşriyyat, 7 ofset çap mərkəzi, 9 reklam məhsulları istehsalı, 28 isə vizit kartların çapı ilə məşğul olan müəssisələrdir.

Bu nəşriyyatların (çap müəssisləri, mətbəələr və s.) hər biri günün tələblərinə uyğun olaraq çap avadanlıqları ilə təchiz olunmuşdur. Bunlar aşağıdakılardır:

KOMORI Lithrone S40P Yaponiya istehsalı olub, çap müddətini ikiqat azaldan, 2 tərəfli çap üsuluna malik çap maşınıdır. Çap olunacaq materialın ölçüləri maksimum 720 x 1,030 mm, minimum 360 x 520 mm-dir. Texniki göstəriciləri aşağıdakılardır:

Kağız formatı: maksimal (birtərəfli çap) 700 x 1, 020 mm; minimal (birtərəfli çap) 710 x 1,020 mm; Çap olunacaq material: maksimal 710 x 1, 030 mm; minimal 360 x 520 mm; qalınlıq 0.04 – 0.3 mm; İstehsalat sürəti: maksimum sürət 15, 000 vərəq/saat.

Alman poliqrafiya sənayesinin ən son məhsulu olan "**KBA Rapida - 106**" rəngli çap maşını regionda ilk dəfə olaraq "Şər-qərb" Nəşriyyat Evinin

mətbəəsində qurulmuşdur. Bu çap maşını yüksək sürətlidir və 1 saatda 18 000 vərəq çap edə bilir. Eyni zamanda, bu çap maşını 2 tərəfli çap üsuluna da malikdir və 1 saatda 15 000 vərəq çap edə bilir. Texniki göstəriciləri aşağıdakılardır:

Kağız formatı: maksimal (birtərəfli çap / alt-üst (rotasiya) çapı) 740 x 1,060 / 740 x 1,060 mm; minimal (birtərəfli çap / alt-üst (rotasiya) çapı) 340 x 480 / 400 x 480 mm; Çap formatı: maksimal 730 x 1,050 mm; alt-üst çapda maksimal kağız 720 x 1,050 mm; Çap olunacaq material: standart 0,06 - 0,7 mm; Çap üçün nazik kağızdan istifadə: 0,04 mm; Kartondan istifadə 1,2 mm; Mikroqofrokartondan istifadə 1,6 mm; Alt/üst (rotasiya) çap maşını 0,8 mm; İstehsalat sürəti: 10 çap seksiyalı 18.000 vərəq/saat; 10 çap seksiyalı alt-üst çap maşınında kağızın birtərəfli çapı 18.000 vərəq/saat; 10 çap seksiyalı alt-üst çap maşınında kağızın alt-üst çapı 15.000 vərəq/saat; Stapelin hündürlüyü: Özinizamlama 1.300 mm; qəbul 1.200 mm; Formaların və ofset təbəqələrin formatı: formaların formatı 795 x 1.060 mm; surətçıxarmada boş yer 35 mm; ofset təbəqənin formatı 860 x 1.070 mm.

"**BOBST Novacut-106**" kəsmə maşını İsveçrə istehsalıdır və kompüterlə idarə olunur. Kağız, karton, plastik, taxta və s. materialları istənilən ölçüdə və formada kəsə bilir. İsti və soyuq kəsim lövhəsinə və 1 saatda 8000 vərəqə kimi kəsmə qabiliyyətinə malikdir. Texniki göstəriciləri aşağıdakı kimidir:

Qapalı hissəsi: minimal kağız ölçüsü 80 q/m; Karton və ya bərk lövhə 2000 q/m²; bükülmüş lövhə: 4 mm-ə kimi; qabiliyyəti: Vərəqin maksimal ölçüsü 1060 x 725 mm; vərəqin minimal ölçüsü 1060 x 710 mm; Maksimal istehsal sürəti 8000 vərəq/saat; Kəsmə gücü 2.6 MN; Bıçaq kəsimi: Tutucu kənarların maksimal ölçüsü 1060 x 725 mm; Maksimal qabarma ölçüsü 1060 x 710 mm; Tutucu kənarlar 9-17 mm; Kəsim xəttinin hündürlüyü 23.8 mm; Paletin hündürlüyü (kağız toplusu): Ötürücünün maksimal ölçüsü 1400 (1800) mm; Ötürücünün maksimal ölçüsü (dayanmadan, manual) 1100 (1500) mm; Çatdırmanın maksimal ölçüsü 1100 (1500) mm.

"**Müller Martini Presto**" tel-tikiş maşını öz dövrüyə sürətinə görə ən sürətli maşınlardan biridir. Saatda minimum 1500 t/s, maksimum 8000 t/s sürəti ilə işləyir. Bundan başqa "Touch Screen" ekranı ilə asan idarə və əlverişli dizaynı maşını işlədənə problem yaratmur və yüksək keyfiyyətli tel-tikiş işləri görür. Eyni anda həm tikiş, həm kəsim, həm də yığım işini görür. İsveçrə istehsalıdır. Texniki göstəriciləri aşağıdakılardır:

Mexaniki sürət (min. - maks.) 1500 t/s - 8000 t/s; Yığıcı sayı 6 + qapaq; Tikiş başlıqları 2 + 2.

İsveçrə istehsalı olan "**Muller Martini Ventura MC**" sapla tikiş maşınıdır. Yüksək keyfiyyətə və optimal sürətə malikdir. İstənilən formatlarda tikiş işləri görə bilir. Bu avadanlığın ən vacib xüsusiyyətlərindən biri də avto-

matik xəta bildirmə qabiliyyətinə malik olmasıdır. Texniki göstəricisi aşağıdakı kimidir:

Mexaniki sürət maksimum 12000 t/s, format: vərəqin eni uzunluğunu və qalınlığını minimum 120 mm/80 mm, maksimum 510 mm, 320 mm, 4 mm; tikişlərin sayı sadə tikiş 13, ikiüzlü tikiş 7, birləşdirilmiş tikiş 13; tikişin uzunluğu maksimum 16,5 mm-dir.

"**Vatan Makina FC 1450**" kəsmə maşını Türkiyə istehsalıdır və yüksək sürətli kəsim gücünə malikdir. Qalınlığı 40 qr/m²-ə qədər olan kağızları və qalınlığı 500 qr/m²-ə qədər olan kartonu kəsə bilir. Texniki göstəriciləri aşağıdakı kimidir:

Bobinlərin eni 1430 mm; Kağızın/kartonun qalınlığı 40 qr/m² - 500 qr/m²; Kəsim uzunluğu standart 300 mm/1450 mm; Kəsim sürəti 300 m/dəq.; Kəsim dəqiqliyi 0.25 mm; Bobinin dairəsi Oxsuz – Hidravlik; Bobin sayı 2; dayandırma - avtomatik dartılma idarəli; Dairəvi bıçaq-dilimləmə tənzimləmə bilən; Elektrik gücü 15 kv/18 kv - 380 V.

"**YUYİN TYM-1020**" maşını çap olunmuş qalın kağız və ya karton vərəqlərdə folqa ilə (qızılı, gümüşü) zər vurulması və ya batıqların vurulması üçün istifadə olunan dəzgahdır. Çin istehsalıdır. Reklam atributları və quyu istehsalında daha çox istifadə olunur. Bu maşında zərərlərin vurulmasını və kəsilməsini eyni vaxtda etmək mümkündür. Xüsusi texnologiya sayəsində minimum itki ilə işləmək imkanına malikdir. Texniki göstəriciləri aşağıdakılardır:

Maksimum kağız formatı 1020 x 720 mm; Minimum kağız formatı 400 x 360 mm; Maksimum kəsim formatı 1010 x 710 mm; maksimum zərvarma sahəsi 975 x 685 mm; maksimum kəsim sürəti 6500 təbəqə/saat; Maksimum zərvarma sürəti 5000 təbəqə/saat; Qızdırıcı sayı 12; İstismə dərəcəsi 0-199 °C; Kağızın qalınlığı 1-1.5 mm kəsim - 4 mm karton quyu; təzyiq 250 ton, maksimum güc 46.5 kW, çəkisi 18.5 ton.

Bu gün respublikamızda fəaliyyət göstərən nəşriyyatlarda istifadə olunan çap maşınlarına nümunə olaraq aşağıdakıları göstərə bilərik:

KBA Genius 52 – dörd rəngli, kompüter idarəli, təbəqəli ofset maşını;

ADA ST 856 PA – beş rəngli ofset maşını;

Ryobi 522 HXX – iki rəngli, A3 formatlı ofset maşını;

KBA Rapida 75-6 – altı rəngli ofset çap maşını;

Dörd rəngli ofset maşını;

Duplo DP – S 850 rəqəmsal dublikator;

RİSO HC 5000 – dörd rəngli rəqəmsal rezoqraf;

RİSO HC 5 500 – dörd rəngli rəqəmsal rezoqraf;

Riso ComColor – dünyada ən sürətli tam rəngli printerdir. İkiüzlü çap funksiyasına malik olan ComColor keyfiyyət baxımından ofset maşınları ilə rəqabət apara biləcək qüvvəyə malikdir. Çap məhsullarının maya dəyəri az olduğu üçün RİCO ComColor printerində tərtibatında az miqdarda rəngli

detallardan istifadə olunmuş kitab və jurnalların və eləcə də firma blanklarının çapında istifadə olunur.

Schmedt - tam avtomatlaşdırılmış cildləmə xətti. Almaniyə istehsalı olan bu avadanlıqlar cildləmədəki əl əməyini minimuma endirməklə yüksək keyfiyyətli cildləmə məhsullarının alınmasına şərait yaradır. Bu avadanlıqlar eyni zamanda yüksək tirajlı məhsulların qısa zamanda cildlənməsini təmin edir.

KİP-RİP 7800 - rəqəmsal plakat-baner çapı. KİP-RİP 7800 geniş formatlı (912 mm) lazer printerində plakat və banerlərin çapı yüksək keyfiyyət, böyük həcmli tirajların qısa müddətdə yerinə yetirilməsi və ən əsası isə çap məhsullarının maya dəyərinin aşağı olması imkanını verir.

Konica Minolta c 8000 - yüksək sürətə və ofset çapı ilə rəqabət apara biləcək keyfiyyətə malik olan tam rəngli rəqəmsal çap maşınıdır. Çapda tərkibində yağ olmayan SMİTRİ HD tonerindən istifadə olunur ki, bu da hazır çap məhsullarına xüsusi canlılıq verir.

Eurobind 600 – bu aparatla həm soyuq, həm də isti laminasiya xidmətləri həyata keçirilir. Burada müxtəlif formatlı çap işlərinin birüzlü və ikiüzlü laminasiyası həyata keçirilir.

Heidelberg SM-52 - Ofset çapını həyata keçirir. Ofset çapında dünyada liderliyini qoruyan Heidelberg SM-52 çap maşınında rənglərin avtomatik tənzimlənməsi sistemi əldə edilən məhsullarda, xüsusən şəkil çapında üstün nəticələr əldə etməyə imkan yaradır.

Aparılan tədqiqat nəticəsində məlum olur ki, bu gün ümumilikdə ölkəmizdə fəaliyyət göstərən çap müəssisələrində əsasən rəqəmsal çap, offset çapı: tam rəngli offset çapı, digital offset çapı; iri formatlı çap: banner, vinil, holst, oboy materialı üzərində çap, flayerlər; sublimasiya çapı, lazer nəqqaşlama, naxış tikmə və naxış basma üsulu ilə çap, tampon çapı; ipək çapı: trafaret və ipək trafaret çapı; transfer çapı, lazer çapı, şırnaklı printerlə çap, fleks çapı, fotovinildə çap və s. həyata keçirilir.

ƏDƏBİYYAT

1. Cəfərov Ş. *Kitab çapı*. Bakı: Vətən, 2013, 206 s.
2. Ələsgərova İ. *Kitabın bədii və texniki tərtibatı*. Bakı, "Azərbaycan" nəşriyyatı, 2010, 184 s.
3. Nəbili Ə. *Qəzet tərtibi və buraxılışı texnikasının əsasları*. Bakı: Maarif, 1983.
4. Xanbəyev Ə. *Azərbaycan kitabının beynəlxalq nüfuzu*. // *Kitablar aləmində*, 1983, №3

**ПРО ПЕЧАТНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ИСПОЛЬЗУЕМЫЕ
В ПЕЧАТНОЙ СИСТЕМЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ****АБАСОВА Л.Г.****РЕЗЮМЕ**

В статье содержится информация про действующие в настоящее время полиграфические предприятия в нашей республике. В статье речь идет о полиграфическом оборудовании используемой в печатной системе нашей страны. В том числе приводится информация о структуре отдельно взятых полиграфических оборудованиях. В целом статья посвящена полиграфическим технологиям используемых в полиграфических центрах Азербайджанской Республики в современном мире.

Ключевые слова: технологии, полиграфия, печатное оборудование, формат бумаги, производство, офсетная, цифровая, дизайн, книга

**PRINTING TECHNOLOGIES USED IN THE MODERN ERA
OF THE REPUBLIC PUBLISHING SYSTEM****ABASOVA L.G.****SUMMARY**

In the article it is given accurate information about the number of polygraphy institutions operating in the country. The article is about printing equipments which are used in the printing and publishing system. Also information about the structure of the printing equipments are provided separately. Overall, the article is about the modern printing technologies used at the printing centers established in the Republic of Azerbaijan.

Key words: technology, printing, printing equipment, paper format, production, offset, digital, design, book